

Leden 1901

SBOHEM, KRÁLOVNO VIKTORIE, SBOHEM, BRITSKÉ STOLETÍ!

Pohřeb musí být vojenský, jak se patří na dceru vojáka, s velením armády v čele průvodu. Její mrtvola bude oblečena v bílém a tvář bude mít zahalenu svatebním závojem. Podrobné pokyny ke svému pohřbu nadiktovala Viktorie, královna Spojeného království Velké Británie a Irska a císařovna Indie, v roce 1897, ve svých osmasedmdesáti letech. Nezapomněla ani na to, kdo má uložit její tělo do rakve, ani na řazení pohřebního průvodu.

Když v úterý 22. ledna 1901 na zámku Osborne House na ostrově Wight ráno zemřela, byli u jejího lože Edvard VII., budoucí král, a její nejstarší vnuk, německý císař Vilém II.

Její smrt všichni čekali, vždyť vládla šedesát let, sedm měsíců a dva dny. Ve stáří se z ní stal hypochondr – někdy k sobě povolávala osobního lékaře i šestkrát denně, vždy kvůli žaludečním obtížím. V posledních letech života ji nemoci opravdu pronásledovaly – trpěla očním zákalem, kvůli revmatismu těžce chodila, takže se musela opírat o hůl, nakonec ji vozili v kolečkovém křesle.

Panovala dvěma generacím poddaných. Stala se symbolem své doby, která nese dokonce její jméno – viktoriánské epochy. Vrcholila průmyslová revoluce a další převratné změny, jež nikte-

rak nevívala. V roce, kdy se narodila, přeplul Atlantik první parník, v jedenácti letech slyšela o otevření železniční trati mezi Manchesterem a Liverpoolem.

Po rozpuštění Východoindické společnosti pro ni vláda vytvořila v roce 1876 nový titul – císařovna Indie, Londýn tehdy už 19 let ovládal území jižní Asie. Za její vlády dosáhla britská říše svého vrcholu, rozkládala se na pětinu zemského povrchu, slunce nad ní nezapadalo, jak se s oblibou říkalo. Malý evropský ostrovní stát vyrostl v největší impérium světa.

Královna se držela puritánských tradic, přesto měla s milovaným mužem devět dětí – jejich rození však nazývala odvrácenou stranou manželství. Nicméně sňatky dvaadvaceti jejích vnoučat se spojily hlavní evropské královské rody, takže se Viktorii říkalo „babička Evropy“.

Narodila se v Kensingtonském paláci v Londýně 24. května 1819 Edvardovi, vévodovi z Kentu, a Viktorii Marii Louise z dynastie sasko-kobursko-saalfeldské. Edvard byl čtvrtý syn krále Jiřího III. Rodnou řečí dívenky byla tedy němčina, anglicky na ni začali mluvit ve třech letech. Sourozence neměla. Když otcovi starší bratři zemřeli bez legitimních potomků, stala se po smrti svého strýce v osmnácti letech britskou královnou.

Od jejího narození všichni věděli, že jednou usedne na britský trůn. Její otec se tím pyšnil, sám však zemřel, když jí byl rok. Vychovávala ji matka, vévodkyně z Kentu, s níž si Viktorie moc nerozuměla. Vévodkyně nařídila, že budoucí královna nesmí být ani minutu sama – když scházela ze schodů, musel ji někdo držet za ruku, spala v matčině ložnici, nesměla se kamarádit s jinými dětmi, místo nich měla kokršpaněla Dashe. Jeden ze strýců proslul milostnými avantýrami, jimiž se bavil celý Londýn, matka proto dceři vštěpovala sexuální zdrženlivost – po Viktoriině korunovaci se to promítlo do konvencí známých jako „viktoriánská morálka“.

Z dospělých měla nejbliže ke strýci, králi Vilému IV. Zval ji na vyjížďky i na hostiny, debatovali spolu. Když ji ráno 20. června 1837 vzbudili se zprávou, že v noci král zemřel a ona musí nastoupit na trůn, na slzy neměla čas.

O osm dnů později ji arcibiskup z Canterbury William Howley ve Westminsterském opatství korunoval. Třebaže v oficiálních

spisech se o ní psalo jako o Alexandrině Viktorii, prosadila si jméno Viktorie. Poté, co se nastěhovala do právě dobudovaného Buckinghamského paláce, přidělila matce pokoje na opačné straně a odmítala se s ní scházet. Vévodkyně však na to nedbala a někdy za dcerou přicházela i ve chvílích, kdy se svými ministry projednávala státní záležitosti. Premiér lord Melbourne jí poradil, jak odsunout všetečnou matku zpátky do Kensingtonu: „Rychle se vdejte, Vaše Veličenstvo.“

Dívka nebyla žádná krasavice. Při výšce sto padesáti centimetrů měla sklon k tloušťce, trochu dlouhý nos a mírný předkus, poněkud vypouklé oči. Ovšem když chtěla, dokázala být půvabná. Neuměla se oblékat, pro módu neměla cit, v pozdějších letech si líbovala v neforemných čepcích a krinolinách.

Viktorie váhala. Líbil se jí ruský carevič, budoucí Alexandr II., ale ona se nemohla odstěhovat do Petrohradu a on do Londýna, kde by byl pouze princem manželem. Nakonec se rozhodla pro bratrance Alberta, prince sasko-kobursko-gothajského. Znali se z doby, kdy ještě nebyla královnou, podruhé se setkali v říjnu 1839. On jako princ ji nemohl požádat o ruku, to musela udělat ona jako královna. Manželství mu nabídla už pátý den jeho pobytu ve Windsoru, 15. října. Vzali se 10. února 1840.

Zpočátku s ním nechtěla státní záležitosti projednávat, královnou byla přece ona, avšak brzy přišla na to, že manžel přichází s užitečnými postřehy, a tak se stal jejím nejlepším rádcem.

Několikrát se na ni zaměřili atentátníci. Poprvé při vyjížďce v kočáře s manželem, když byla těhotná. Osmnáctiletý mladík na ni dvakrát vystřelil, naštěstí se netrefil. Nejdřív ho soudili pro velezradu, ale potom lékaři rozhodli, že není psychicky zdravý, a označili ho za šílence. Panovaly obavy, aby událost neměla vliv na nenarozené dítě. Naštěstí když se první potomek narodil, malá princeznička, které dali jméno Viktorie, byla v pořádku. Matka prý řekla: „Příště to bude syn.“ Měla pravdu – druhorozený byl syn Edvard.

O dva roky později, v létě 1840, na ni vystřelil muž z pistole nabité papírovými kuličkami a tabákem. Doprovázející policista ho zneškodnil. Soud mu vyměřil trest smrti, který byl změněn na doživotní žalář. Avšak princ Albert přiměl parlament, aby uzákonil, že za střelbu za účelem polekat panovníka postačí vězení sedm let.

Tento muž si nakonec odseděl půldruhého roku. Třetí pokus v roce 1849 měl stejný charakter – výstřel z pistole nabitě pudrem. Až následující rok střelec, bývalý důstojník, toho času šílený, královnu zranil.

Při nástupu Viktorie na trůn byla Británie konstituční monarchií, svou politickou moc královna uplatňovala prostřednictvím premiérů. Přesto za nepopulární opatření vinili lidé vždycky jenom ji, nikoli vládu a parlament. Nicméně sociální citění jí chybělo. To se ukázalo zejména v roce 1845, kdy Irsko postihla neúroda brambor, která způsobila hladomor – milion Irů zemřel hladu, další milion se vystěhoval do USA. Královna hladovějícím věnovala ze své kapsy dva tisíce liber, a když turecký sultán nabídl Irsku 10 tisíc liber, Viktorie ho požádala, aby tuto částku snížil na pětinu. Turecký panovník však poslal do Irska tajně tři lodě s potravinami, které se britské loďstvo marně pokoušelo zadržet. Královna také odmítla zřídit v Irsku jedno ze svých sídel.

Na britských ostrovech se rozvíjely průmysl a doprava, vytvářela se silná střední třída, stejně jako dělnická třída, lidé z venkova hledali lepší zaměstnání ve městech, rozšiřovalo se volební právo, zákon stanovil maximální pracovní dobu v továrnách i pro děti. V Londýně byla zbudována kanalizace, rozvod vody a plynu, začala stavba metra. Rozvíjely se přírodní vědy, oblíbený byl spis Charlese Darwina *O původu druhů*. Nicméně říše se účastnila spousty menších válek po celém světě.

Zoufalý stav dělníků v britských a německých továrnách vedl ke stávkám a sociálnímu napětí i k organizování dělníků do spolků. V Londýně se v únoru 1848 ustavil Svaz komunistů, na němž dva němečtí myslitelé Karel Marx a Bedřich Engels představili *Komunistický manifest*. V tomto dokumentu autoři stručně charakterizovali boj mezi jednotlivými třídami a zakončili ho výzvou „Proletáři všech zemí, spojte se!“ To byl podnět ke vzniku bolševických stran, k bolševické revoluci roku 1917 v Rusku a k rozdělení světa ve 20. století. Nicméně tehdy si význam tohoto dokumentu nemohl nikdo uvědomit.

Princ Albert zemřel v prosinci 1861 na tyfus, na hradě Windsoru opomíjeli dbát na hygienu. Královnu jeho smrt těžce zasáhla, do konce života nosila na znamení smutku jenom černé šaty.

Na oslavu zlatého jubilea panování Viktorie v červnu 1887 byli do Londýna pozváni panovníci celé Evropy. Zato o deset let později, na oslavu diamantového jubilea, přijeli do britské metropole premiéři „bílých“ osad britské říše. V úterý 22. června 1897 v ulicích Londýna defilovaly oddíly vojáků ze všech končin světa, je muž vládla Velká Británie. A na konci jela v otevřeném kočáře staříčká panovnice, aby se zúčastnila děkovné bohoslužby v katedrále svatého Pavla. Desetitisíce britských občanů mohlo být hrdo na svou veleříši.

Po čtyřech letech, v sobotu 2. února 1901, se s královnou naposled rozloučili. Na pohřeb ve Windsorské katedrále se rovněž sjely korunované hlavy celé Evropy. Viktorie byla nejdéle vládnoucí královnou nejen ve Velké Británii, ale na celém světě. Přitom nepatřila k vynikajícím panovníkům, spíše k průměrným, zato byla spjata s mnoha královskými rody. S ní odešla nejen „viktoriánská morálka“, ale i britské devatenácté století. Veleříše už se nerozšiřovala, její sláva pomaloučku pohasínala. A vnitropolitické potíže, které v posledních desetiletích její vlády nazrávaly, propukly v příštích letech naplno.